

СЕКЦІЯ 6. ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА

Антонець Н. Б.

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник відділу історії та філософії освіти

*Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України
м. Київ, Україна*

ДО ІСТОРІЇ ТВОРЕННЯ СУЧАСНОЇ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: ПІДРУЧНИКИ СПИРИДОНА ЧЕРКАСЕНКА

Після відміни Тимчасовими правилами друку 1905 р. обмежень щодо україномовної літератури провідні українські діячі освіти вважали своїм обов'язком якомога швидше забезпечити майбутню національну школу відповідними навчальними книгами. Зауважимо: друкування українських книг взагалі потребувало неабиякої особистої мужності, що вже казати про оприлюднення свого прізвища на титульній сторінці підручника для забороненої школи. Проте поруч з букварями, читанками, арифметикою, географією Б. Грінченка, Т. Лубенця, О. Кониського, С. Русової з'являються підручники і С. Черкасенка.

Спиридон Черкасенко є автором кількох українських підручників для початкової школи. Перший з них – «Граматка» – був надрукований полтавським видавництвом «Український учитель» 1907 р. Він складається з: 1) букварної частини, 2) сторінки, на якій надрукований український алфавіт, 3) сторінки прописів, 4) читанки [1].

Сучасники досить високо оцінили першу спробу С. Черкасенка у підручникотворенні. Відзначаючи вдалий порядок вивчення літер, один з рецензентів, зокрема, писав: «Незважаючи на невеличкий розмір (32 стор.), цей буквар можна поставити рядом з граматкою Грінченка... Матеріал для читання добрий і для дітей цікавий: уривки із письменства, багато українських приказок і загадок. Видання добре і коштує всього 5 коп. в продажі. Завдяки цьому книжечка користується досить значним попитом поміж селянством» [2, с. 33–34].

Наступним підручником, який призначався для використання після вивчення граматки, була досить об'ємна (164 сторінки) читанка «Рідне слово», що вийшла в 1912 р. у Петербурзі заходами Благодійного товариства для видання загальнокорисних та дешевих книжок. Одну з перших сторінок книжки прикрашає присвята Софії Русовій [3].

Читанка С. Черкасенка вирізняється добірністю літературного матеріалу. Так, С. Русова, порівнюючи її у своїй роботі «Нова школа»

(1914) з іншими виданнями, зазначала, що читанка О. Білоусенка «Вінок» (1905) занадто дорога для учнів народної школи і не досить систематизована, читанка Б. Грінченка «Рідне слово» (1912), навпаки, занадто систематизована і взагалі вже дещо застаріла, оскільки між її складанням та виданням пройшов значний проміжок часу. І саме у загальнодоступній «Рідній школі» вчитель знайде гарні літературні зразки творів наших кращих письменників [4, с. 213].

Щодо добірності літературного матеріалу у підручнику С. Черкасенка Софія Федорівна, безумовно, мала рацію. Адже завдяки цій книжці маленькі читачі мали змогу ознайомитися з віршами Л. Боровиковського, П. Грабовського, Л. Глібова, Є. Гребінки, Б. Грінченка, О. Кониського, П. Куліша, С. Руданського, М. Старицького, І. Франка, Т. Шевченка та ін. Крім того, діти могли прочитати у книжці оповідання О. Єфіменко, А. Тесленка, низку прозових мініатюр Марка Вовчка, Панаса Мирного, О. Кониського, науково-популярні оповідання природничого характеру Г. Коваленка, М. Комарова, Олени Пчілки, О. Степовика, Г. Шерстюка тощо.

З метою допомогти дитині систематизувати та узагальнити прочитаний матеріал автор підручника після окремих текстів помістив запитання та завдання. Готуючи рукопис до друку, С. Черкасенко значну увагу приділив ілюстративному матеріалу, який повинен був сприяти кращому засвоєнню дітьми змісту вміщених у читанці текстів.

На жаль, читанка «Рідна школа» через заборону в Російській імперії української школи фактично залишилася книгою для сімейного користування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Черкасенко С. Граматка. Полтава, 1907. 32 с.
2. Слюсар Ф. Огляд українських шкільних підручників. *Світло*. 1911. С. 33–34.
3. Черкасенко С. Рідна школа: перша читанка. СПб., 1912. 164 с.
4. Русова С. Нова школа. Русова С. *Вибрані педагогічні твори*. Київ, 1996. С. 207–218.